

Krefeld / Essen

100 jaar Bauhaus

15 / 11 / 2019

Programma

8u	Vertrek bus aan parking C-mine cultuurcentrum	
10u	Mies van der Rohe Business Park , Krefeld Korte toelichting door Roel De Ridder	p 8
10u20	Vertrek bus	
10u30	Haus Lange & Haus Esters , Krefeld Rondleiding in de gebouwen & beeldentuin (2 groepen - engelstalige gids) Bezoek expo Alternatives for Living	p 10 p 12
12u	Vertrek bus	
13u	Lunch Mezzo Mezzo am Zollverein, Essen	
14u30	Zeche Zollverein , Essen Architectuurrondleiding (3 groepen - engelstalige gids) Vrije tijd	p 14
17u	Vertrek bus	
17u30	Museum Folkwang , Essen Introductie over het gebouw door Roel De Ridder Vrij bezoek aan de collectie / expo Bauhaus in Folkwang	p 16 p 17
18u30	Vrije tijd - museumcafé Edda is open	
19u15	Vertrek bus	
21u15	Aankomst C-mine cultuurcentrum	

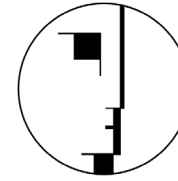
Over Bauhaus

Bauhaus wordt in 1919 in Weimar door Walter Gropius opgericht als een interdisciplinaire designschool: jonge, artistiek begaafde mannen en vrouwen gaan kunst, architectuur en vakmanschap met elkaar verbinden en vanuit die synthese gebouwen ontwerpen. Om dit doel te bereiken had Gropius heel wat gerenommeerde kunstenaars aangesteld als hoogleraar, met onder meer Paul Klee, Oskar Schlemmer, Wassily Kandinsky en László Moholy-Nagy. Bauhaus werd op die manier ook een ontmoetingsplaats voor de internationale avant-garde. Vanwege financiële en politieke strubbelingen verhuist Bauhaus in 1925 naar de opkomende industriestad Dessau. Hier zou Gropius het schoolgebouw realiseren dat nu wereldwijd bekend staat als een icoon van het modernisme. Het merendeel van de producten en gebouwen die tot op de dag van vandaag het imago van het Bauhaus bepalen, worden in deze periode geproduceerd. Denk maar aan de stalen buismeubelen van Marcel Breuer of de asbak van Marianne Brandt.

De inmiddels internationale reputatie beschermt het Bauhaus Dessau echter niet tegen politieke vijandelijkheden. In 1928 geeft Gropius om die reden zijn functie op. Na een korte periode met Hannes Meyer aan het roer, heeft Ludwig Mies van der Rohe de juiste papieren om in 1930 de derde directeur van het Bauhaus te worden. Mies had met zijn Barcelona Paviljoen op de Wereldtentoonstelling van 1929 internationale furore gemaakt en stond vooral voor architectuur en haar esthetische kwaliteiten, zonder enige vertroebeling door kunsttheorie of sociale politiek.

Ondanks de depolitisering werd het Bauhaus in 1932 door de nazistische stadsbestuur gedwongen te sluiten. Mies van der Rohe probeerde nog om het Bauhaus als privé-instelling in een oude telefoonfabriek in Berlijn draaiende te houden, maar in april 1933 was het definitieve einde een feit. Onder druk van het nazisme werd het gebouw verzegeld, de salarissen van het personeel stopgezet en de huurovereenkomst opgezegd.

Het Bauhaus was slechts 14 jaar actief, maar haar ideeën hadden een impact die veel verder reikt dan de school, haar locaties en haar tijd. Veel 'Bauhäusler' gingen in ballingschap en droegen - samen met de vele internationale studenten - op die manier bij aan de wereldwijde verspreiding van deze ideeën. Ook ver weg van het eigenlijke Bauhaus is Bauhaus nog voelbaar in architecturale pareltjes - onder meer in de VS, waar Gropius en Mies naartoe trokken aan de vooravond van WO2 en zo aan de wieg stonden van de 'internationale stijl'. Een consequente Bauhaus-stijl bestaat echter niet - daar was het Bauhaus veel te divers en heterogeen voor. Dat is precies wat het tot op de dag van vandaag zo interessant en eigentijds maakt.

Bauhaus 100 im Westen

Op de keper beschouwd is het Bauhaus een fenomeen van 'het Oosten'. Walter Gropius startte de school op in Weimar, in een bestaand, door de Belgische Henri van de Velde ontworpen opleidingsgebouw. Later verhuisde het Bauhaus naar Dessau, meer bepaald naar de beroemde door Gropius zelf ontworpen gebouwen. En nog later organiseerde Ludwig Mies van der Rohe in Berlijn een soort privé-Bauhaus, dat uiteindelijk door de nazi's gesloten werd. Vóór de hereniging van Duitsland in 1990 lagen die drie steden - slechts gedeeltelijk in het geval van Berlijn - in de DDR.

Uiteraard hadden de protagonisten van het Bauhaus connecties in de meer westelijke delen van Duitsland - in onze contreien dus. Mies was afkomstig uit Aken, en Gropius was een übernetwerker die bijvoorbeeld via de Duitse Werkbund (hij was voor WO1 al lid daarvan) overal contacten had.

De deelstaat Nordrhein-Westfalen (de deelstaat van Aken, Keulen, Bonn, het Ruhrgebied, ...) organiseert 100 jaar na de oprichting van het Bauhaus een uitgebreid cultureel festival: *Bauhaus 100 im Westen*, met als belangrijkste uitvalsbasis - inderdaad! - Krefeld en Essen. Vergezocht is dat niet omdat in het bijzonder voor Bauhausarchitectuur het Westen even inspirerend is als het Oosten, met de topwerken uit de jaren 1920-30 die we in Krefeld en Essen bezoeken voorop.

Ludwig Mies van der Rohe

Op het moment dat Ludwig Mies (Rohe is de achternaam van zijn moeder die hij later zelf toevoegt) in 1930 de derde directeur van het Bauhaus werd, had hij niet enkel het bekende Barcelonapaviljoen (1929) maar ook de Weissenhofsiedlung (1927) al op zijn palmares staan, een moderne modelwijk die tot stand kwam vanuit de Duitse Werkbund. Weissenhof bij Stuttgart is in feite een bewoonbare tentoonstelling en geldt als een van de exponenten bij uitstek van het 'heroïsche modernisme' van het interbellum. Mies van der Rohe was verantwoordelijk voor het stedenbouwkundig plan van de 'Siedlung' ('nederzetting') én voor het grootste gebouw ervan, een langgerekt en erg sober appartementsgebouw. Onder andere Le Corbusier, J.J.P. Oud, Hans Sharoun, de Belg Victor Bourgeois en - hoe kan het ook anders! - Walter Gropius ontwierpen kleinere woongebouwen voor de Weissenhofsiedlung.

Toch is de Mies van de Weissenhofsiedlung (nog) niet helemaal de Mies die architecten en liefhebbers vandaag nog zó appreciëren. Mies ging doorheen verschillende artistieke fases, te beginnen bij enkele vrij klassieke villa's, over expressionistische glazen torens (nooit gebouwd helaas - zoek zijn voorstel voor de Berlijnse Friedrichstrasse maar eens op) tot zakelijk-functionalistische woongebouwen, en dat alles binnen een periode van ongeveer 15 jaar, vlak voor, tijdens en na WO1. Het is pas via enkele niet-gebouwde villa's met haast suprematistische (Kazimir Malevich-achtige) grondplannen dat hij zijn 'stem' vond, meer bepaald die van het staal en het glas in erg beheerste maar toch spannende composities.

In 1938, na de sluiting van Bauhaus en zijn benoeming tot directeur van de architectuurschool van het Armour Institute (nu Illinois Institute of Technology) in Chicago, verhuist Mies Van der Rohe naar de Verenigde Staten. Halverwege de jaren vijftig was Mies de meest invloedrijke architect van de VS. In 1958 ontwerpt hij (samen met Philip Johnson) de Seagram-toren aan Park Avenue in New York, nog steeds een van de meest bewonderde gebouwen ter wereld.

Zijn laatste grote werk, de Neue Nationalgalerie in Berlijn, wordt tussen 1962 en 1967 voltooid. Ludwig Mies van der Rohe overlijdt in 1969 op 83-jarige leeftijd in Chicago.

Ludwig Mies van der Rohe
Aken 1886 - Chicago 1969
Bron: www.moma.org

Mies van der Rohe Business Park

De bedrijfsgebouwen voor Verenigten Seidenwebereien AG (VerSeidAG) in Krefeld waren het laatste project van Ludwig Mies van der Rohe dat in Duitsland werd gebouwd voordat hij in 1938 naar de VS emigreerde. Met zijn witte rechthoekige blokvorm en langgerekte raampartijen belichaamt het zogenaamde HE-gebouw (magazijn voor herenkleding) nog steeds de functionele industriële architectuur in de geest van het modernisme.

Mies van der Rohe ontwierp al eerder de privéwoningen van de twee textielfabrikanten Hermann Lange en Josef Esters in Krefeld. Zij gaven hem ook de opdracht om dit nieuwe productie- en administratiegebouw te ontwerpen - met ververijen, opslagruimtes en kantoren. Het bleef het enige fabrieksgebouw van Mies van der Rohe dat ooit werd gebouwd.

Mies koos voor een nieuwe benadering van het industriële project: hij keerde zich af van de traditionele baksteenconstructie en ontwierp een eenvoudige stalen constructie met wit gepleisterde buitenmuren, bijna verdiepingshoge uniforme raamprofielen en een doorlopende bakstenen basis rondom. De vlakke gevel zonder uitsteeksels of uitsparingen onderstreept het rechtlijnige karakter van het gebouw.

In 1935 kreeg Mies van der Rohe de opdracht om het bedrijfspand uit te breiden. Maar door sancties van de nazi's moest hij de planning van alle verdere gebouwen overlaten aan zijn leerling Erich Holthoff, die toch dicht bij het oorspronkelijke prototype bleef met de geometrische basisvormen en platte daken.

Tijdens de tweede wereldoorlog werd het gebouw zwaar beschadigd en pas in 1999 als historisch monument op de monumentenlijst geplaatst. Het terrein en de gebouwen maken nu deel uit van het Mies van der Rohe Business Park, waar een investeerder de monumentale panden nieuw leven inblaast door ze om te vormen tot een plek voor startups en bedrijven in IT. Daarbij werd getracht om het bijzondere karakter van de plek zoveel mogelijk te vrijwaren.

Girmesgath 5, Krefeld

Ludwig Mies van der Rohe

1931 - 1935

Bron: Grand Tour of Modernism

Haus Lange & Haus Esters

De twee stadsvilla's Haus Lange en Haus Esters - in 1927-1930 gebouwd door Ludwig Mies van der Rohe - waren oorspronkelijk gepland als privéwoningen voor de families van twee vrienden die actief waren in de textielindustrie van Krefeld, Hermann Lange en Dr. Josef Esters. Vandaag fungeren ze als een presentatieplek voor tijdelijke tentoonstellingen van de Kunstmuseen Krefeld. Rond 1960 waren Alexander Calder en Yves Klein bij de eersten die ter plaatse tentoonstellingen voor de villa's hebben bedacht, gevolgd door kunstenaars als Jan Dibbets, Sol LeWitt, Richard Long en Fred Sandback.

Haus Esters © Volker Döhne

John Baldessari, Elmgreen & Dragset, Alicja Kwade en David Reed zijn enkele van de kunstenaars die deze traditie de afgelopen jaren hebben voortgezet.

In 1927 maakte Mies van der Rohe een eerste plattegrond voor Haus Esters. Dit voorontwerp was het uitgangspunt voor een intensieve dialoog met de twee opdrachtgevers en werd vervolgens aangepast aan de individuele behoeften van elke familie. Het oorspronkelijke plan toonde een radicaal open plattegrond en een glazen wand om het gebouw met de tuin te verenigen.

Haus Lange © Volker Döhne

De ideeën waren visionair, maar de behoeften van de twee Krefelder families waren eerder alledaags. Uiteindelijk ontstonden er twee huizen die op het eerste gezicht veel op elkaar lijken, maar in detail toch veel verschillen vertonen.

Ludwig Mies van der Rohe tekende niet enkel de architectuur, maar ontwierp samen met zijn toenmalige partner Lilly Reich (1885 - 1947) ook de interieurs. Van de deurklink en het raammechanisme, de plafondverlichting, tot de in de wand ingebouwde radiatoren en vitrines. Alles werd op elkaar afgestemd in één ruimtelijk totaalconcept.

De twee villa's zijn grotendeels in hun oorspronkelijke staat bewaard gebleven. Ze getuigen van Mies van der Rohe's streven om een nieuwe benadering van de ruimte te verenigen met de functionaliteit die noodzakelijk is voor dagelijks gebruik. Typerend zijn de heldere rechthoekige vormen in combinatie met open ruimtes en grote ramen die het interieur verbinden met de tuinen.

Wilhelmshofallee 91-97, Krefeld
Ludwig Mies van der Rohe
1927- 1930
Bron: Kunstmuseen Krefeld

Expo: Alternatives for Living Blueprints for Haus Lange Haus Esters

17/3/2019 – 26/1/2020

Hoe willen we leven? Hoe kunnen en moeten we leven, nu en in de toekomst? Welke vormen van samenwonen zijn er zoal denkbaar? En welke mogelijkheden, verwachtingen en angsten komen voort uit onze huidige geglobaliseerde, vluchtige en digitale samenleving?

Alternatives for Living bestaat uit een geheel van drie tentoonstellingen, die diverse visies aanreiken over de toekomst van het samenleven, telkens vanuit een ander perspectief maar steeds vanuit een kritische observatie van de huidige realiteit. Daarbij worden utopische, dystopische en mobiele ontwerpen van het huiselijke leven ter discussie gesteld en becommentarieerd. Museumdirecteur en curator Katia Baudin ziet de tentoonstelling als een forum dat bezoekers de mogelijkheid wil geven om toekomstige vormen van huiselijkheid en visionaire levensmodellen te verkennen.

De tentoonstelling staat ook in het teken van de recente heropening van Haus Lange en Haus Esters, die in de voorbije twee jaar zijn gerenoveerd. Alternatives for Living is een onderdeel van het nationale samenwerkingsproject 'Bauhaus 100'.

Deelnemende kunstenaars, designers, architecten:

Banz & Bowinkel, Bless, Franck Bragigand, Dunne & Raby, Didier Faustino, Michal Helfman, Tamara Henderson, Olaf Holzapfel, Christopher Kulendran Thomas, Laura Lima, Christodoulos Panayiotou, Raumlabor, Andreas Schmitten, Slavs and Tatars, Apolonija Šušteršič, Andrea Zittel

Curatoren:

Katia Baudin, Dr Magdalena Holzhey, Dr Sylvia Martin

Zeche Zollverein

Zeche Zollverein, de 'kolenmijn van het Tolverbond', bestaat al sinds het midden van de 19de eeuw. De gebouwen die van de site in 2001 een werelderfgoedsite maakten, werden grotendeels geopend in 1932 – net voor de sluiting van het Bauhaus. De architectuur is zakelijk en functionalistisch. Hoewel de architecten niet formeel aan het Bauhaus verbonden waren, worden de gebouwen rond schacht nr. 12 vaak in één adem genoemd met de school van Gropius, Meyer en Mies. De bouwperiode is precies die van het Bauhaus en de aandacht voor details (lampen, deurknoppen, leuningen, ...)

en ook de staal- en baksteen-materialisering doen dadelijk denken aan de functionalistische periode van de school in de Meyerperiode, toen het Bauhaus in Dessau gevestigd was. Vorig jaar, in de aanloop naar andere jubileumfestiviteiten, was Zeche Zollverein het decor voor het grote '100 jaar Bauhaus in het Westen'-congres.

De mijn werd in 1986 gesloten. Qua periode komt dat overeen met het oostelijk deel van het Kempens steenkoolbekken (Winterslag, Waterschei, Eisden). De 'Kokerei' van Zeche Zollverein, de enorme cokesfabriek, bleef open tot 1993.

© Jochen Tack

OMA, het bureau van de Nederlander Rem Koolhaas, werkte in het begin van de jaren 2000 een masterplan uit voor de site. Waar vroeger de kolen getransporteerd werden via lopende banden en allerlei passages, daar bevinden zich nu routes voor het publiek. Hetzelfde bureau transformeerde de gigantische kolenwasserij in het Ruhrmuseum. Ook in dat museum stroomt het concept van publieke routes die in de plaats zijn gekomen van de weg die de kolen aflegden door. Let op de oranje trappenpartij op de plaats waar de kolen vroeger naar beneden vielen en de aan de buitenzijde nieuw bijgebouwde oranje roltrap, die duidelijk verwijst naar het mijnverleden.

Op dezelfde site, nabij schacht nr. 12, bracht het bureau van de Brit Norman Foster een designmuseum onder (Red Dot) in een van de historische gebouwen. Het Japanse bureau SANAA (Sejima And Nishizawa And Associates) bouwde aan de toegang van de site een nieuwe designschool: een ingehouden kubusvormig volume met perforaties van ongelijke grootte.

*Gelsenkirchener Str. 181, Essen
Fritz Schupp & Martin Kremmer
1932*

Museum Folkwang

© Thomas Robbin

David Chipperfield is een hedendaagse toparchitect, een *starchitect* volgens de pers, uit het Verenigd Koninkrijk. Zelfs in de ogen van de meest kritische waarnemers laat Chipperfield zelden of nooit een steek vallen. En dat is uitzonderlijk, want eenmaal een architect de status van internationale ster bereikt heeft, valt hij of zij – voor de critici althans – meestal heel snel van dat voetstuk af. *Starchitects* hebben immers vaak de neiging om dat ene architecturale trucje dat hen die status bezorgde keer op keer, te pas en vooral te onpas, te herhalen, en dat tot ergernis van de architectuursector zelf. Niet zo voor Chipperfield, die elk project met grote zorg benadert en keer op keer ook de critici weet te overtuigen.

Momenteel restaureert David Chipperfield de prestigieuze Neue National-

galerie in Berlijn, een van de bekendste naoorlogse gebouwen van - jawel! - Ludwig Mies van der Rohe. Mies en Chipperfield delen een passie voor erg precies en gedetailleerd materiaalgebruik en voor de 'juiste', in hun geval haast klassieke verhoudingen.

Diezelfde kenmerken zijn te ontwaren in Chipperfields Folkwangmuseum in Essen. Zoals bij Mies is de directe verschijning van het gebouw belangrijker dan 'theorie' of allerhande betekenissen die van buitenaf op het gebouw geprojecteerd worden. De betekenis ligt in het gebouw *zelf*.

Het museum is in feite een uitbreiding: een gebouw uit de jaren 1960 bleef staan en een weinig geliefd gebouw uit de jaren 1980 moest wijken voor de nieuwe vleugels. Nu meer dan ooit

is museum Folkwang gericht op de stad. Het gebouw is bovendien zelf een stedelijke omgeving, met eigen straten en pleinen. Die stedelijke elementen creëren boeiende doorzichten van royaal bemeten 'stedelijke kamers' achter elkaar (tentoonstellingsruimtes, gangen, een cafetaria, patio's, ...). Door de vele patio's en de hoge plafonds is er veel licht; onder andere via het dak komt er veel (diffuus) licht binnen.

Museumsplatz 1, Essen
David Chipperfield
2007-2010

Bauhaus in Folkwang

Ter gelegenheid van de honderdste verjaardag van de oprichting van het Bauhaus biedt Museum Folkwang een blik op de eigen collecties. Een serie van drie collecties toont de verschillende lijnen van de verbinding tussen Museum Folkwang en het Bauhaus, en dit door middel van schilderkunst, werken op papier, affiches, fotografie en video. Op het moment van ons bezoek vindt er een kleine collectiepresentatie plaats van het werk van László Moholy-Nagy, één van de kunstenaars die ook doceerde aan het Bauhaus.

© Hufton + Crow

Colofon

De reis en het programmaboekje kwamen tot stand met de medewerking van Hilde Peumans & Caterina Saraceno (C-mine), Geert Driessen, Roel De Ridder, Iris Peeters & Lieve Drooghmans (AW).

Architectuurwijzer voert als culturele architectuurorganisatie een dringend pleidooi om bewuster om te gaan met de ruimte waarin we leven. Een belangrijke piste is de zorg voor ons modern erfgoed. Veel jonge monumenten komen leeg te staan. Ze verkommeren of worden afgebroken. Architectuurwijzer wil bewustzijn én respect creëren voor ons erfgoed. Expertise en onderzoek zijn hierbij essentieel: manieren van restauratie, herbestemming en onderhoud vragen onze blijvende aandacht.

AW kan rekenen op de steun van Vlaanderen, Limburg, Genk, Hasselt, C-mine cultuurcentrum, Z33, UHasselt Faculteit Architectuur en kunst, de structurele sponsors cpe, Tarkett, Vandersanden en Cera en mediapartners A+, Architectura en Steven Massart Fotografie.

